

Literatura gironina de seminari

El seminari tridentí o conciliar de Girona es va erigir el 1589. Des d'aleshores són incomputables les fornades d'exseminaristes i capellans que varen aportar les seves llavors, obres, actes i testimonis de fe perquè Girona esdevingués una ciutat amb fama de levítica, subordinada a les esferes del poder eclesiàstic. Miquel Llor batejaria Vic com *la ciutat dels sants* amb la seva novella *Laura* (1931). Josep Maria Gironella situaria la seva novella magna en una petita capital de província que destacava, en part, pels trets substantius de la seva religiositat.

Text > **JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ**, catedràtic d'anglès de l'Escola Oficial d'Idiomes, jubilat

Tenim quatre títols clàssics de novel·la gironina de costums que retraten la figura de dos seminaristes empordanesos i de dos més de garrotxins. En tractar-se d'obres prou llegides o divulgades, el nostre espai d'atenció serà de pinzellada ràpida de cortesia. Els vuit anys de seminarista a Girona (tres a filosofia i cinc a teologia) de Josep Berga i Boix nodreixen de fets i anècdotes bona part de *L'estudiant de la Garrotxa* (1895). La falta de vocació del protagonista anònim és palesa en una època de carpanta: «tiràvem per capellans perquè ens deien que menjaríem pa blanc».

A *La vida i la mort d'en Jordi Fragnals* (1912), de Josep Pous i Pagès, assistim a la lluita del protagonista, que fuig de la presó dolorosa del Collell per abraçar una vida profana *ad libitum*. Les lleis consuetudinàries del pare no dobleguen la rebequeria del fill caballer, que compta amb el suport d'un capellà menys ferreny (mossèn Llorenç) i l'estima de l'Alberta, que desafia la moral retrògrada que considera pecat maridar-se amb un exseminarista.

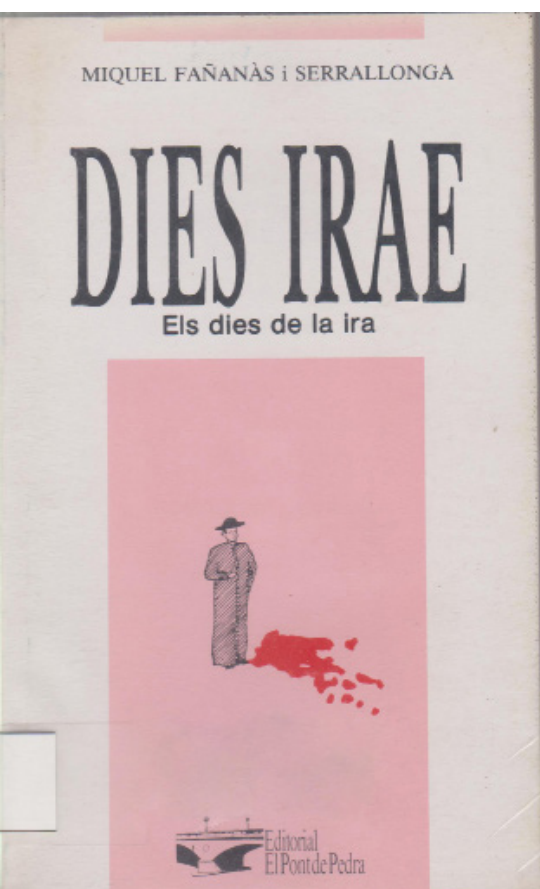
A la seva segona novel·la (després de *Vida secreta*), Josep M. de Sagarra escandalitza una partió de la socie-

tat puritana, no avesada a la manca de qualitats morals observables en la conducta d'un seminarista. En Quimet cerca en les aules del col·legi tridentí la lletra per a una alternativa laboral de menys penúries que en un poble de pescadors (el Port de la Selva), i, en ambients de prostíbuls de Girona, una redempció del seu primitivisme i deliri animal. L'amoralitat, la luxúria i la procacitat que destil·la *All i*

Els vuit anys de seminarista a Girona de Josep Berga i Boix nodreixen de fets i anècdotes bona part de *L'estudiant de la Garrotxa*

>> *Les escales del Seminari de Girona, en una litografia de Carles Fontserè.*

>> Portada de *Dies irae*, de Miquel Fañanàs, publicat per l'editorial El Pont de Pedra.

salobre (1929) no es limita a en Quimet («l'ànima del qual deu estar condemnada a les penes eternes de l'infern»), sinó també a la Mari, una modisteta que esdevindrà la seva *femme fatale*, meuca dissimulada («collita de Judes», «dona de matriu liberal») del Garrigal figuerenc, amb qui voldrà debades lligar el seu futur.

L'única peça de les quatre novel·les amb un final «ortodox» és una altra de les obres narratives del pintor Berga i Boix, menys reeixida que l'anterior: *Clareta* (1894, editada pòstumament el 1917). Clara Vilarrasa és filla d'una nova burgesia rural garrotxina, prototip de valors i sentiments artístics, morals i religiosos, que inclouen la causa proselitista de reclutar vocacions femenines per a la vida del convent de Sant Daniel. Traslladada de Vilafreda (Olot) a Girona, experimenta una transformació que la duu a exclaustrear i a fer prometença heroica de matrimoni amb Cosme Planafort (amic de la família), en relació amb el qual en principi tenia encomanada la missió de reconduir-lo

Joan Vinyas i Comas és l'autor de *Memòries d'un gironí*, amb un sucós capítol en què parla del seminari

a la cleda del seminari. La Clara, però, mor víctima d'una febre mística, i en Cosme retorna a la vida clerical, que amb el temps el conduirà al llindar del nomenament de bisbe.

Aquest final melodramàtic, de negació de l'amor carnal entre dues ànimes hiperdúliques, resulta sorprenent en una obra en què Berga i Boix es mostra crític, fins sarcàstic, amb algunes «bèsties negres» de les tradicions del seu país i la seva terra. Potser va témer una possible virulència de sectors reaccionaris de la societat catalana, veient el que havia ocorregut a Juan Valera en àmbits espanyols, amb la publicació de *Pepita Jiménez* (1874)?

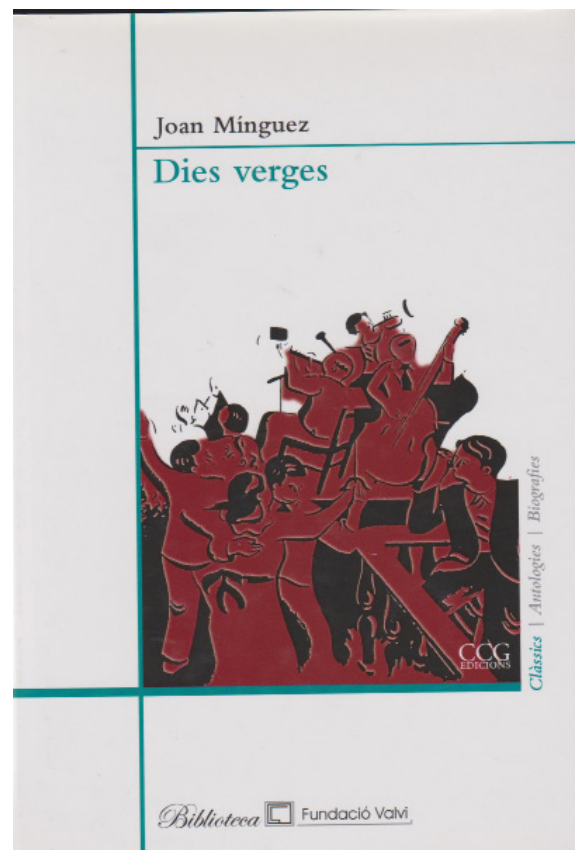
Mínguez, Vinyas i Ruyra

Malgrat la seva estada dels tretze als divuit anys al Seminari de Girona, on va adquirir una sòlida formació filològica que li va permetre més tard traduir alguns clàssics llatins a la Col·lecció Bernat Metge, Joan Mínguez (1929) no com un llibre de memòries sinó com una novel·la d'esdeveniments imaginaris. Una novel·la, en part, de costums, amb retrats de les tipologies de seminaristes d'una època, amb abundants crisis religioses i desercions després de les vacances estivals, que poc tenien a veure amb el lema del director del seminari («Volem humilitat i obediència cega»): Col·dolar, que respon amb indisciplina i trapelleria a la imposició paternal d'haver estat arrossegat al seminari per acontentar una tia devota; Misèracs, el pobre col·legial, ase dels cops, que acabarà suïcidant-se; mossèn Pacareu, que hi ingressa com a adult després d'una vida llicenciosa...

En gran part, el llibre és un estudi psicològic del protagonista, Miquel Costabella, un jove d'ànima primària, de Llers (poble que no feia «bon planter per al sacerdoti», pel caràcter federal i renegaire de la gent), amb vocació fràgil, que esdevindrà tortuosa en «fer

la muda» (amb l'aparició de l'eros). Al final s'alliberarà dels tentacles de les muralles de Girona i s'abandonarà «al plaer de la treva, a la voluptat de no ésser més que un vagabund» a la Rambla i als carrers nocturns de Barcelona. Els retrets que es fa a si mateix i al catolicisme són punyents i alhora una crítica encara vàlida contra l'abstinència sexual: «Què havia estat la seva joventut? Una recerca inútil de si [...]. La seva religió no fou sinó una religió de la por [...]. La seva vocació? Un entrenament maternal ajudat per la teatralitat del culte. [...] El deliri de la castedat! Invenció d'un Pau adust o d'un Agustí que ja ha tornat de tot».

Joan Vinyas i Comas va ser l'autor de *Memòries d'un gironí* (1932), amb un sucós capítol: «El Seminari i l'Institut» (p. 40-44). Quan tenia deu anys (el 1878) el varen matricular com a seminarista en una institució magna que acollia cap a sis centenes d'estudiants (114 només al primer curs, 300 al col·legi «dels pobres», més tard anomenat *de la Sagrada Família*). L'advocat i periodista descriu en aquestes pàgines el tipus de seminarista d'ales-

>> Portada de *Dies verges*, de Joan Mínguez, publicat per la Fundació Valvi.

hores («eren molts els que servien de criats o mestres en cases particulars o masies properes, i majoria els que anaven amb brusa i espadenyes»), menys monacal i disciplinat quant a la seva moralitat. El seminari va esdevenir el teatre de les discussions i lluites entre el bàndol dels «mestissos» (liberal-conservador) i dels puritans «cimarrons». D'altra banda, l'animositat amb els estudiants de l'institut (que motejaven de «corbs» els que duïen sotana) acabava a cops de pedra pels afores de la ciutat. Els estudis del seminari eren més intensos (sobretot com a preparació a la cultura clàssica) que els que oferia l'ensenyament oficial de l'Estat.

«Per aquells anys, en què jo estudiava llatí al Seminari de Girona». Així s'enceta la narració *La fi del món a Girona* (1946), de Joaquim Ruyra. Un llarg conte gòtic, fantasmagòric, que descriu una ciutat atemorida per un llibret profètic d'una venerable beata que anunciava la vinguda de tres dies de tenebres, alhora que cridava els pecadors al penediment. Ningú a la ciutat levítica qüestionava l'autoritat del vaticini: els capellans, els companys d'aula del narrador [Rafel], el cuiner del seminari (que esperava aquestes tenebres com una festa major), la seva criada, que hi creia com creia en els sants evangelis, les piadoses i ràncies senyores... El confinament domèstic, envoltats de ciris, només seria un se-

nyal premonitori de l'arribada de l'Anticrist, en temps en què el Sant Pare estava empresonat, usurpat del seu poder, i el liberalisme anticlerical no deixava de propagar-se.

En aquest retrat d'una Girona d'ànima (les processons resadores pels carrers) i estètica («el campanar de Sant Feliu s'aixeca com un xiprer gegantí, tot místic, tot somniador, parlant de la inspiració melangiosa dels segles passats») medievals, el narrador es mostra reticent («m'estranyava que els mestres ens fessin perdre el temps en aules i lliçons»), i després cedeix a la credulitat col·lectiva: «Ah, unes coses tan boniques haver de perir! Gaudim-les, doncs, mentre puguem. ¿Per què anar a l'aula? Al diable els pretèrits i supins! ¿Qui pensarà a examinar-se de llatí el dia del judici?».

La culminació del frenesí popular després de l'aparició d'un cel rogent apocalíptic, les flamarades de la crema de París, tinguda per la Babilònia pecadora moderna (en realitat es tractava del fenomen de l'aurora boreal), té lloc a les escales de la Catedral, amb una multitud arramadada que escolta i aplica les pregueres del bisbe Sivilla [sic].

Cal qualificar de «Se non è vero, è ben trovato» el motiu real, autobiogràfic o fictici que esperonà la imaginació de Ruyra, que havia fet el batxillerat primer al Seminari de Sant Martí i després a l'Institut del carrer de la Força. El 1870 tenia dotze anys, com en Rafel del conte. El doctor Tomàs Sivilla i Gener va ser nomenat bisbe de Girona el 1878.

Gironella, Valls, Fañanàs i Roqué

Los cipreses creen en Dios (1953), de l'escriptor darniuenc Josep Maria Gironella, conté certs detalls autobiogràfics. Als vuit anys va iniciar els estudis eclesiàstics per satisfer un pare que volia que el fill esdevingués bisbe, però els abandonà als onze anys. Recorda l'autor que «en el seminario de Girona me pelaron al rape y me calzaron medias negras». La primera part de *Los cipreses...* permet evocar l'ambient del seminari gironí en una època anterior a l'arribada de la Re-

pública (1926-1931), període en què es descriu l'estada de quatre cursos del fill gran de la família Alvear-Elgazu, Ignacio, que somiava ser vicari de poble. Una vocació afeblida per les mancances de comoditats bàsiques (un seminari pobre, incapaç d'alimentar tres-centes boques, amb horaris absurds, corredors ombrívols, edifici sense calefacció, sense cel·les individuals ni pantalles per poder estudiar de nit), i per la percepció que la religió catòlica no era prou combativa: «¿Por qué los profesores no le hablaban nunca de la pobreza, de la miseria que sufría el mundo, de la que había en Gerona, por el barrio de Pedret y la calle de la Barca?». Li prendrà el relleu com a seminarista el seu germà César, que, fins als tretze anys, s'havia educat amb els Hermanos de la Doctrina Cristiana. Amb vocació de sant, però de salut fràgil, la seva formació tindrà lloc a l'internat del bisbat per a rics (el Col·lell), que disposava de quinze places per a seminaristes pobres. Les tasques i obligacions que comportaven la condició de fàmul (primera part, cap. 3) ens evoquen les misèries de l'orfenat d'*Oliver Twist*, que César Alvear tolerava amb beatífica resignació.

«Acabo d'escoltar, com una xafegada seca, l'acomiadament del rector del Seminari. Resulta que no tinc vocació.» Les memòries de l'escriptor garrotxí-empordanès Josep Valls (*Estimats germans*, 1985) estan farcides d'anècdotes i fotogrames del que era la vida al Seminari de Girona a finals dels cinquanta. Amb un estil ric i variat, amb píndoles d'humor i d'ironia, l'aprenent de sacerdot desglossa els seus vuit anys d'estudis eclesiàstics, escapçats a l'edat de divuit anys. La visita *ad limina*, de revàlida de la seva vocació, amb el director espiritual decidirà el seu retorn a la vida civil i generarà dubtes sobre el seu futur («Què serà de mi d'aquí a cinc, deu, quinze anys? On aniré a fer la mili? Em casaré? On viuré? On treballaré?»). L'eina per a la presa de la decisió era un autotest sobre els pros i contres de dur una vida dedicada al sacerdoci.

Dies Irae (1986), de Miquel Fañanàs, narra la història fatalista de Florenci, que entra al seminari als quinze anys, sense vocació precoç, obligat per la precarietat econòmica de la família. L'estada al seminari és l'inici d'una vida sexual traumatitzada i pecami-

Escenaris del record

OMNIA MEA MECUM PORTO

Joan Riu Ferrer

>> Portada d'*Escenaris del record*, de Joan Riu, publicat per Curbet Edicions.

JOSEP VALLS

ESTIMATS GERMANS

>> Portada d'*Estimats Germans*, de Josep Valls, d'Edicions del Pèl.

A *Faixa vermella*, Robert Roqué fa una magnífica dissecció i cronograma de l'estada en el seminari menor

nosa (masturbacions, testimoni de la relació homosexual sacrílega de dos seminaristes, que acaba en un homicidi...). Ordenat sacerdot, amb indumentària *clergyman*, sense sotana, post Concili Vaticà II, viu una aventura amb una noia del poble de Romaní, que provoca la seva expulsió de la diòcesi del bisbe Frauca. Sacerdot sense parròquia, enceta una vida fosca a Barcelona, perseguit pels grisos, que el consideren un «curita marxista», amb relacions amb el món de la droga i amb un travestí. De retorn a la ciutat on havia passat la seva joventut enclaustrat entre les centenàries parets del seminari, assisteix al funeral de l'amic homosexual homicida, a qui el nou rector del seminari decideix

oferir un funeral de cristiana misericòrdia per la seva ànima pecadora. En un estat depressiu, estrena una vida bohèmia regada per l'embriaguesa que el porta a ingressar a l'Institut Frenopàtic. Rebutjat de casa seva per un pare enfurismat, tindrà un accident que li permetrà conèixer altres víctimes de l'infortuni hospitalari, amb qui recorrerà els pobles de les comarques oferint concerts de cant gregorià, el darrer vestigi de la seva formació de seminarista.

A *Faixa vermella* (2001), la peça que cenyia la cintura dels joves seminaristes a partir del segon curs, l'olotí Robert Roqué fa en tretze capítols de lectura planera una magnífica dissecció i cronograma de l'estada en el seminari menor, en el seu cas de 1953 a 1959: les proves d'accés, l'estructura del seminari, un dia lectiu, diumenges, vacances i festius (en particular Sant Narcís), l'organigrama de càrrecs eclesiàstics, els exercicis espirituals, esdeveniments com el dia del Domund, la Candelera, la Quaresma, el mes de Maria, els exàmens de juny... Llegint l'annex (els 205 articles del Reglamento del Seminario de la Diócesis de Gerona, 1947), s'entén que la vida espiritual, corporal i docent d'un seminarista s'assemblés a la d'un soldat espartà. Els primers dies en Robert se sentia com un Jordi Fragonal: «aquella forçada reclusió en les tristes parets del Seminario, sotmès a la dura disciplina d'una regla conventual, que feia pecat de qualsevol expansió massa bulliciosa, em glaçà l'ànima. Tota aquella alegria de la joventut [...] quedà estroncada de sobte».

L'autor confessa que, quan va fer el servei militar, la vida a la caserna la va sentir més suau que la del seminari.

A tall de cloenda

A «La vie en rose» (segon capítol d'*Estimats Germans*), Josep Valls dibuixava una estadística curiosa: «El meu poble [Sant Feliu de Pallerols], cal dir-ho és un model de planter de seminaristes. Mil habitants escassos i onze seminaristes estudiant aquí. És

>> Portada de *La fi del món* a Girona, de Joaquim Ruyra, amb dibuixos de Carles Fontserè.

>> Les escales del seminari.
(Autoria: CLAUDI VALENTI)

JOAQUIM RUYRA

LA FI DEL MÓN

A

GIRONA

PREFACI de RAFAEL TASIS

LITOGRAFIES

DE

CARLES FONTSERÉ

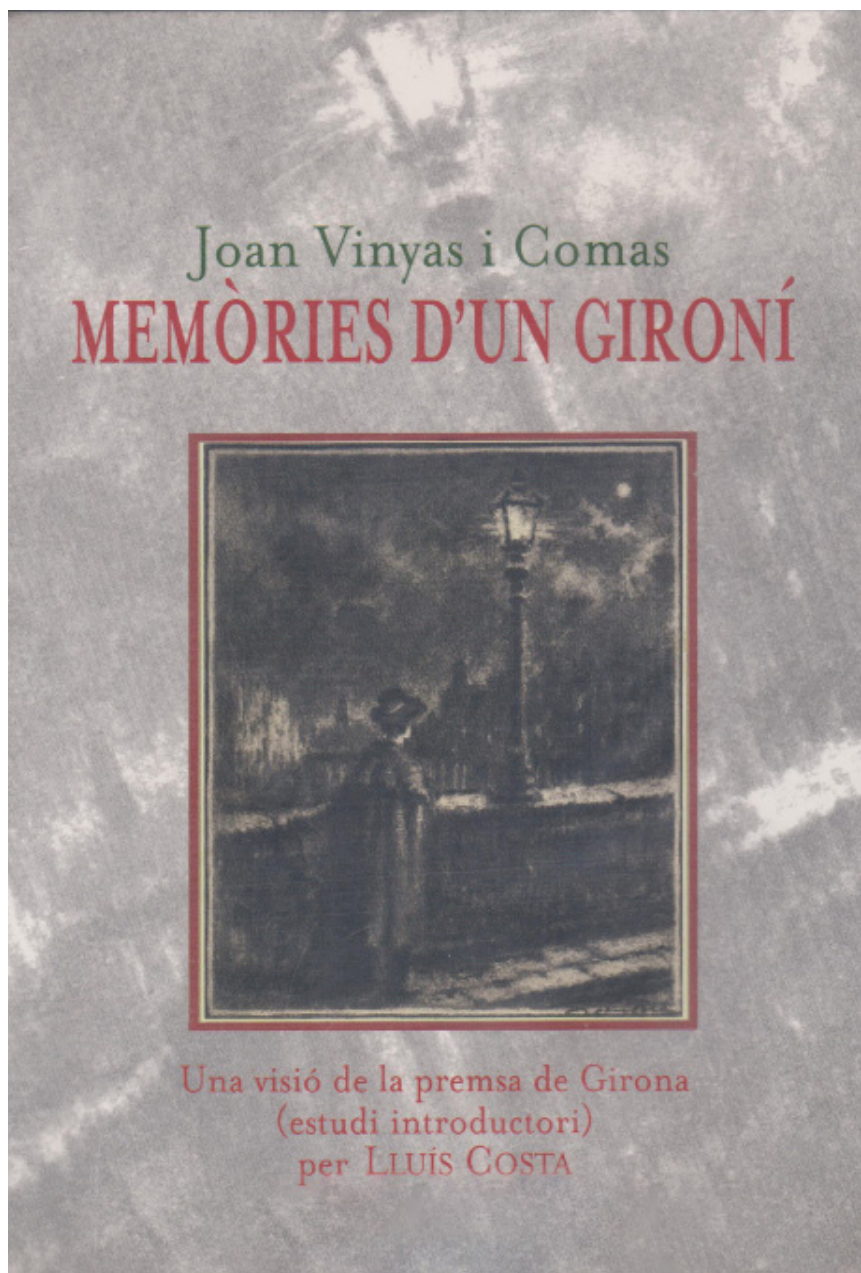

PARIS 1946

a dir, un u-coma-u per cent. Seguint aquesta proporció, la capital de la província n'hauria d'haver produït quatre-cents vuitanta, les dues ciutats més importants a continuació dos-cents noranta cadascuna, etc. Mare de Déu! No hi cabríem... El meu poble i la seva comarca natural són els líders d'aquest campionat místic de portar caps —i boques— al Seminari».

Els temps post Concili Vaticà II varen canviar la fermesa de les vocacions, i es prestaren a la ponderació virtuosa de si realment es volia ser capellà. Cal no oblidar que el currículum suposava cinc anys d'estudi al seminari menor (tres cursos elementals i dos d'humanitats) i set més al major (tres en l'etapa de filosofia, quatre en la de teologia). Sense que fos fruit d'una «Revolta de les col·raines», com la que narra Pep Coll al Seminari de la Seu d'Urgell (*La mula vella*, p. 110-113), la davallada a la demarcació gironina va ser estrepitosa: «Aquell any [1953] entràrem al Seminari Menor quaranta-cinc nois d'arreu de la Diòcesi de Girona, un vuitanta per cent provenien de la pagesia. Al cap de dotze anys acabaren la carrera, crec que deu. Actualment [octubre del 2001] dos són capellans» (Robert Roqué, *Faixa vermella*, p. 11).

No tots els relats de records del seminari retraten sacerdocis estroncats. De la promoció 1943-1955 va brollar la figura d'un homenet empordanès d'una bonhomia singular. Mossèn Joan Riu Ferrer (*Escenaris del record. Omnia mea mecum porto*, 2016) fa inventari de la cursa d'obstacles que suposava la formació impol·luta i de sacrifici per al candidat a diaca, vicari i rector d'una parròquia catòlica: seminari pobre, reclòs, amb deficiències materials i pedagògiques, l'antigastronomia, la llei del silenci, la censura de premsa i de ràdio; el control estil *Big Brother* del capellà del poble en èpoques de vacances (prohibicions d'anar al cinema, veure o ballar sardanes, fins i tot un partit de futbol, banys en aïllament en rius o platges). L'article 76 del Reglamento compendia la natura ascètica, i de gregarisme monocolor, que pretenia la instrucció eclesiàstica: «El seminarista no se preocupará de las contiendas políticas ni hará de ellas tema de conversación: "Haec tractare ves-

>> Portada de *Memòries d'un gironí*, de Joan Vinyas, publicat pel Col·legi de Periodistes de Catalunya.

trum non est" (Pío XII). Las conversaciones propias de seminaristas entre sí son las referentes a la propia formación, al apostolado, a la situación espiritual de la Diócesis, al estado de la Iglesia y cuanto pueda favorecerlo».

En retrospectiva, mossèn Riu reconeix l'espectacle pintoresc que representaven els seus passejos urbans per Girona els dijous i els diumenges: «sempre anàvem en fila, de dos en dos, i sense distreure'ns a badar ni parar-nos per res. Vist des d'ara, i pensant com podien veure'ns o què devien pensar els gironins quan passaven pels seus carrers i places, em ve

sempre al cap aquella frase de sant Pau: *spectaculum facti sumus mundo et hominibus...*».

Aquesta visió de la vida extramurs dels seminaristes peripatètics constitueix un altre subgènere de literatura gironina, de la qual trobem mostres abundoses: Josep Pla (*Girona. Un llibre de records*), Miquel Pairolí (els primers dos episodis de *Cera*), Joaquim Nadal (*Imatges de la memòria, Fent tentines per la vida*), Rafel Nadal (*Quan érem feliços*), Maria Mercè Roca («La clau» dins *Nosaltres, les dones*)... Però aquestes ja són figues d'un altre paner.